

Said Nursî anlaşılırsa Türkiye değişir

Cemalettin Canlı, Bediüzzaman'ın İslâm medeniyeti içinde öncü bir insan olduğunu belirterek, "Bediüzzaman mühim bir adamdır, anlatırken etrafındaki süsler onun mühimliğini arttırmamaktadır. Düşünce ve eylem adamıdır. Sonuçta; Said Nursî'nin ruhuna nüfuz edip onu anlayacak ve anlatacak pozisyona gelirse Türkiye'de İslâmın kaderi değişir" dedi.

Said Nursî anlaşılırsa TÜRKİYE DEĞİŞİR

Said Nursî belgeselinin yapımcılarından Cemalettin Canlı: Bediüzzaman mühim bir adamdır, anlatırken etrafındaki süsler onun mühimliğini arttırmamaktadır. Düşünce ve eylem adamıdır. Bunu bazen eyleyerek bazen eylemeyerek yapmıştır. Sonuçta Said Nursî'nin ruhuna nüfuz edip onu anlayacak ve anlatacak pozisyona gelirse Türkiye'de İslâmın kaderi değişir!

Can Dünder, çekimine başladığı Said Nursî belgeseli için "Onu gerçekten yaşadığıyla anlattığınız zaman 'vay canına' dedirtiyor. Kaç kişi onun Meclis'te konuştuğunu, Atatürk'le diyaloglarını bilebilir ki? Bugünün Türkiye'sinde ona inanan insanlar ve devam eden bir gelenek var. Bu açılardan çok etkileri olacağına inanıyorum, yeter ki hakkıyla yapalım" diyordu Zaman gazetesindeki röportajında. Ve geldiği noktayı şöyle açıklıyordu: "Bir ay öncesinde Mardin, Siirt, Urfa ve Van bölgelerini gezdik, mekânları gördük, kabaca çekimlerini yaptık. Doğrusu, bunu yapmayı çok arzu ediyordum. Türkiye'nin tarihinde önemli bir isim. Fakat efsane ve tevatür çok. Onları ayıklayıp gerçeğe ulaşmada sorunumuz var. Biz de kendi araştırmamızı yapıp kendi gözlemimizi de ortaya koyalım istedik. İlk elden tanıklara ulaşmaya çalışıyoruz. Yaptığımız zaman dört başı mamur, belgeye dayanan bir belgesel olacak."

Ne oldu bilinmez, ama geriye kalan iddialarla tartışılacak olan Can Dündar'ın projeden neden çekildiği. Belki de bunun cevabını kendisine bırakmak gerekir...

Biz de Bediüzzaman'ın vefatının 50. yılı münasebetiyle; belgeseli devam ettiren Can Dündar'ın arkadaşlarından Cemalettin Canlı ile görüştük. Dündar'ın kendilerine ağabeylik edip destek olduğunu söyleyen Canlı, "Biz Bediüzzaman'ı anlatalım dost ve düşman anlasın. Hedefimiz cemaat değil" diyor. Fethullah Gülen'in projeyi desteklediği iddialarına karşı ise "Kendi aramızda espiri yapıyoruz, Gülen'in verdiği o kadar parayı ne yaptık? Bunlar ipe sapa gelmez şeyler. Allah'ın bir günü Hocaefendi cemaatinden biriyle temas etmedik. 'Mustafa' belgeseli üzerinden bazı hesapları kapatmak isteyenler böyle bir yola girdi" diyor.

Kendileri için önceleri bu belgeselin bir iş olduğunu söyleyen Canlı, daha sonra meraklarının peşine düştüklerini belirtiyor.

Biz de bu belgeselin kendilerinde bıraktığı izlenimleri merak ederek kendisine çeşitli sorular sorduk... Bu arada belgeselin sinema değil, dvd olarak ismini şimdilik açıklamayacağımız bir firma tarafından birkaç ay içinde çıkarılacağını ilâve edelim. Bir de İletişim Yayınlarından bu çalışmaların neticesi olarak bir kitap çıkacağını...

Said Nursî belgeseli çekme çalışmalarınız nasıl başladı?

Başlangıçta bizim için bir işti ancak işin içine girince daha renkli ve kompleks bir şey olduğunu gördük. Ve bundan sonra merakımızı kovalamaya başladık Bu da bizi tasavvuf, tarikat, İslâmın modernleşmesi ve Osmanlı'nın çöküşünü okumaya götürdü. Oraya dalınca bütünüyle bir İslâmî tutum gördük. Teknik olarak başladığımız mesele "bizim ne kadar çok bilmediğimiz şey varmış" noktasından "kimsenin bilmediği çok şey var" noktasına doğru gitti.

Said Nursî bu tablo karşısında nasıl bir profili çiziyordu?

İslâmın bütüncül tavrı içinde Said Nursî'nin kendini inşa ettiğini gördük. Bence Said Nursî, Mardin'e gittiğinde Doğu medreselerinin kalıplarından çıkıp İslâm medeniyetinin güçlü yapılarıyla karşılaştı. O dönem Cemalettin Afganî ve Sunusî tarikatının mensuplarıyla karşılaşıyor. Bu insanlar işgale karşı İslâm coğrafyasını savunan aynı zamanda Batının bilimsel taarruzuna karşı da yeniden konum belirlemeye çalışan kişiler. Bir tarafta da "Namık Kemal'in rüyasıyla uyandım" dediği Osmanlı'nın kendi siyasal çatışmaları içinde kurtuluş projesi üretmeye çalışan Namık Kemal var. Said Nursî bütün bunlarla karşılaştıktan sonra kendi sınırlarının farkına varıyor ve Bitlis'e gidiyor. Medrese eğitiminde okunması gereken kitapları yeniden okuyor ve sınırlarını zorlamaya başlıyor. Said Nursî'yi 'Bediüzzaman' yapan sürecin Mardin'den sonra başladığını düşünüyorum.

Cemalettin Afgani, Sunusi'ler ve Namık Kemal Said Nursî'ye gönderilmiş kripto gibi ...

Said Nursî'nin Mardin'den önce kaldığı yerler lokal tartışmaların yapıldığı yerler. Mardin'e gittiğinde görüştüğü Sunusî tarikatı mensupları Kuzey Afrika'da Fransız işgaline karşı direnirken öbür taraftan iman mücadelesi içine girmiş, politik eylem örgütü. Cemalettin Afgani ise "Batıdan gelen bilimsel düşünceler İslâm'dan neş'et ettiği için İslâmın malıdır kabul etmelidir. İslâm uyuyakalmış, silkinsin" diyor. Namık Kemal'in Rüya'sına da bunu ekleyince Said Nursî'nin İslâm dünyasında olup bitenlerden haberi oluyor aslında. O da bu problemleri daha iyi anlamak ve müdahil olabilmek için büyük bir okuma faaliyeti içine giriyor. Bu süreçten sonra da Bitlis'e gidip okumalarına başlıyor.

1897-98'de ise Van'a giderek pozitif bilimler alanına giriyor. Van 1890'ların ortalarından itibaren Şark Islâhat Plâni'nin pilot bölgelerinden biri olarak seçiliyor. Çünkü burası Ermenilerin ilerlediği ve Müslümanların bir türlü karşılık veremediği geri kalmış bir yer. Daha sonra Tahir Paşa diye bir adam geliyor, Müslümanların mukabele edecek bir güce ulaşması için kütüphanesini insanlara açıyor. Said Nursî buna dahil olarak "Bilimsel gelişmeler İslâm'dan neş'et eder, Müslümanların eğitilmesi büyük bir zorunluluktur" fikrinin bu süreçten sonra şekillenmeye başladığını düşünüyorum.

Çalışmalarınızdan önce zihninizde nasıl bir Said Nursî imajı vardı?

Kendi payıma bir düşmanlığım yoktu. Bizim dindarlarla değil, solcu olduğumuz için milliyetçi ve ülkücülerle sıkıntımız

vardı. Şimdi onlarla da fazla kalmadı. Said Nursî'yi İslâmî camianın önde giden akıllı adamlarından birisi olarak algılıyordum. Bu ülkenin kültürünü karakterize eden, kolektif hafızasını oluşturan şey İslâm. Bunun içinde yaşayıp buna dost ya da düşman olmayan bir insandım. "Said Nursî Belgeseli" için çalışmalara başlayınca bu büyük medeniyetin bana karşılık gelen birbiriyle temas eden tarafları olduğunu fark edince merakımın peşinden koşmaya başladım, başkalarına anlatmaktan ziyade kendim anlama çabası içine girdim. Anlamaya çalışarak aslında başkalarına da bir şeyler anlatmış oluyorsunuz. Her şeyi bilen adam pozisyonundan çıkmış oluyorsun.

Çalışmalarınız sonunda nasıl bir Said Nursi tasavvuru oluştu?

Said Nursî'nin İslâm medeniyeti içinde öncü bir insan olduğunu düşünüyorum. Bizde İslâm, Osmanlı döneminde iktidar ideolojisi olarak iktidara yamanmış bir vaziyette idi. Said Nursî gibi birkaç isim o zinciri kırıp ne devlet İslâmına, ne de İslâm dışı bir harekete dayanmayarak İslâmî ihya geleneğinin öncülüğünü yapıyorlar. Said Nursî o büyük geleneği dünya medeniyetiyle tanıştırap İslâm esaslarına uygun olarak dünya medeniyet dili haline getiriyor. Said Nursî'nin İslâmî yenileyecek fikirlerini alıp ayrı değerlendirmek mümkün.

İslâmî Batı medeniyetine bir alternatif olarak mı düşünüyor Said Nursî?

İslâmî insanlığın evrensel kurtuluşu, huzura erişin yolu olarak Allah'ın karşısında kulluk görevini yapabilmenin yolu olarak vaz' ediyor. Bu bağlamda "alternatif üretiyor"dan söz edilemez, çünkü İslâm her şeye şamil olan aslında. "Avrupa ikidir" diyerek bir taraftan İslâm ile problemi olmayan, öbür taraftan da küfre kaçan Avrupa'yı işaret ediyor. Kötü Avrupa'nın İslâmın ihyasıyla tasfiye olacağını, iyi Avrupa'nın İslâmdan neş'et ettiğini düşündüğü için İslâmın bütün insanlık için yegâne kurtuluş yolu olduğu fikrini işliyor.

Bu çalışmanızda Risâle-i Nurları da okudunuz mutlaka... Risâlelerin zor bir dil olduğunu düşünüyor musunuz?

Said Nursî, Türkçe gramer kurallarını dikkate almıyor, dolayısıyla kendisi söylüyor birisi de yazıyor. Dolayısıyla Risâlelerin okunmasının zorluğunun gramer yapısıyla ilgili olduğunu düşünüyorum.

İslâmî kavramlara ve terimlere yakın olmadığım için benim açımdan daha çok çaba sarf etmem gerekiyor, ama İslâmî terimlere ve kavramlara yakın kesimler için anlaşılmaz bir tarafı yok.

Murat Bardakçı, İlber Ortaylı gibi İslâmî geleneği yakından tanıyan insanlar Risâleleri gerçekten anlamıyorlar mı?

Anladıklarını düşünüyorum. Okuyanlar için temel sorun cümlelerin çok uzun olması. Zaten metinler Türkçe'ye çevrildikten sonra talebeleri noktalama işaretleriyle metni düzenlemeye çalışmışlar, ancak bu Türkçe gramer yapısına uygun hale getirmeye yetmemiş. Bunun için özel çaba sarf etmek gerekiyor. Bediüzzaman'ın bir cümlesini belki üçe dörde bölüp, ona okurken yeni yüklem, yeni nesnelere koyarak daha anlaşılır hale getirmekte fayda var. Eğer anlamıyorsan dönüp bir kere daha okuman gerekir. Ancak "Bana anlattığı bir şey yok" deyip "okumaya ihtiyacım yok" diyebilirsiniz; bunu da paşa gönülleri bilir. Risâle'nin abartılı tamlamaları Said Nursî'nin yetişme ortamından kaynaklanıyor. Onun bildiği dili biz bilseydik biz de eserlerimizi bu dilde yazardık.

İnsanlar, o kadar âlim bir insan kendi diyebilir...topraklarının dilini nasıl bilemez

Bediüzzaman'ın bugünkü Türkçe'yle konuşmaya ihtiyacı yok. İstanbul'da "Ey hürriyet-i şer'i" derken insanlar onun ne söylemek istediğini anlıyorlar. Bediüzzaman'ın Volkan'da ve günlük gazetelerde yazdığı yazılara bakarsanız kendini anlatacak dili oluşturduğunu görürsünüz. Zaten bu dil, Osmanlıdan kalmış kültürü temsil ediyor ve birlikte yayılıyor. Kastamonu hayatından sonra cemaate dahil olan modern eğitim almış kuşak, eski kültürü bu dilden devralarak devam ettiriyor.

Dil devrimi Said Nursî hareketini nasıl etkilemiştir?

Dil devrimi olmasaydı Risâle-i Nurların bu kadar köklü ve meşrû yayılmasının zor olacağını düşünüyorum. Çocukluğumuzdan hatırlıyorum, yerde Arapça alfabesiyle yazılmış bir metin görsek hürmeten yukarı kaldırırdık. Risâle'lerin de amacı "hatt-ı Kur'ân'ı" korumak. Risâleleri yazan açısından yazdığının çok önemi yok, ne yazarsa yazsın harf inkılâbına karşı hatt-ı Kur'ân'ı korumuş oluyor. Bu refleksin Risâlelerin yaygınlaşması açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum. Cumhuriyete kafa tutan geleneğin merkezi önemli ölçüde taşradır.

Said Nursî'nin M. Kemal'e karşı tavrı için ne düşünüyorsunuz?

"Bana zulüm ettiler, ben de şöyle bir şey yapayım" diye düşündüğünü zannetmiyorum. Said Nursî'nin temel problemi Allah'a kulluk görevini yerine getirmek. Kulluğunu yerine getirirken bir takım etkinliklerde bulunuyor. Bu etkinlikte bir çağrışım alanı oluşturuyor ve kendine bir hayat alanı meydana getiriyor. "Said Nursî cumhuriyete karşı bir direnç hareketi içine girdi" demek kastı aşan bir ifade olur. Cumhuriyetin yaptıkları ettikleri karşısında bir takım insanlarda kendi bildikleri gibi hayatlarını sürdürdüler.

Yani siz yaşanan şeyin Allah'a kulluk çabası olduğunu düşünüyorsunuz?

İki hayat tarzı düşünün, biri bir şey yapıyor ilerliyor; öbürü de başka bir şey yapıyor ilerliyor. Aslında paralel süreçler bunlar.

Fikinsel mânâda yapılan çabalar da bir mücadele değil mi sizce?

Bediüzzaman Ankara'ya gittikten sonra mücadeleden vazgeçiyor. "Şu adamla veya bu adamla mücadele edeyim" diye bir derdi yok. Bir Müslümanın hayat tarzını ortaya koymaya çalışıyor. Politik çatışmadan da kaçınmasının bundan kaynaklandığını düşünüyorum. Cumhuriyetten sonra Said Nursî'nin hareket tarzı kulluğuna engel olmaya çalışanlarla temas etmemek üzerine kuruludur. Mesele "yolumuza çıkmasınlar yollarına çıkmayalım" meselesidir. 1928'de genel af çıkıyor. "Şeyh Said isyanına katılanlar baş vurduğu takdirde memleketlerine geri gönderilecek" deniyor. Said Nursî suç işlemediğini bildiği için, baş vurunun suçun kabulü anlamına geleceği için müracaat etmiyor ve Barla'da kalıyor. Bunu bir takdir-i İlâhî olarak algılıyor ve gereğini yerine getiriyor. Sağla solla uğraşıp enerjisini boşuna harcamak yerine, süreklilik ve takiple ortaya bir şeyler çıkarıyor.

Bediüzzaman'ı cumhuriyet düşmanı olarak lanse edenler var. Bu doğru mu?

Ben cemaatin ve bu memlekette siyaset bilimiyle uğraşanların, İslâmı ilgilenenlerin, "Münâzarât" eserini dönüp dönüp yeniden okuması gerektiğini düşünüyorum.

Bu kadar önem neden kaynaklanıyor?

Bediüzzaman için meşrûtiyet ve cumhuriyet "İşlerinizi şûrâ ile hallediniz" öğretisinin somutlaşmasından başka bir şey değildir. Dolayısıyla Müslüman toplumun cumhuriyetle yönetilmesinden başka doğal bir şey olamaz. Laiklik konusunda ise "Dinsize karışmadığınız gibi dinliye de karışmayın" diyor. Cumhuriyet ise "devlet İslâmı"ni tesis etmek istediği için sürtüşme çıkıyor.

23.03.2010 / Yeni Asya